

Kniha Exodus:

Cesta z otroctví ke svobodě a smlouvě

1. Název a obsahová linie knihy

Název

- **Hebrejsky:** *Ve-elle šemót* („A toto jsou jména“) – podle prvních slov knihy.
- **Řecky/Latinsky:** *Exodos/Exodus* („Cesta ven“, „Vyjití“).

Obsahová linie

Kniha Exodus sleduje dramatický přerod skupiny utlačovaných hebrejských otroků v izraelský národ. **Souvislost s Pentateuchem:** Navazuje na Genesis, která končí smrtí Josefa v Egyptě, a pokračuje popisem útlaku budoucího izraelského národa, který vzešel z rodin Josefa a jeho bratrů.

Hlavní nit tvoří dvě zásadní události:

- **Vysvobození z Egypta:** Bůh slyší nárek svého lidu, povolává Mojžíše a skrze mocná znamení vyvádí Izrael z otroctví.
- **Uzavření smlouvy u hory Sinaj:** Bůh dává lidu Zákon (Desatero) a návod, jak s ním mohou žít v blízkém vztahu.

2. Dějiny vzniku a autorství

Tradiční pohled

Po staletí byla Genesis (spolu s dalšími čtyřmi knihami Pentateuchu – Tóry) připisována přímo **Mojžíšovi**. Tradice vidí Mojžíše jako toho, kdo – vedený božskou inspirací – sepsal dějiny praotců a přijal Zákon.

Současný pohled

Odborníci dnes hovoří o dlouhém procesu tradování. Kniha vznikala postupně:

1. **Ústní tradice:** Příběhy se předávaly v rodinách a kmenech.
2. **Písemné prameny:** Různé skupiny (kněží, královští písaři) v průběhu staletí tyto tradice zapisovaly (cca 10.–6. stol. př. n. l.).
3. **Redakce:** Konečnou podobu kniha dostala pravděpodobně po návratu z babylonského zajetí (5. stol. př. n. l.).

4. **Souvislost s Pentateuchem:** Literární vazby (prameny), které začínají v Genesis, procházejí i knihami **Exodus, Leviticus a Numeri**. Redaktoři tyto knihy propojili tak, aby tvořily jeden souvislý příběh od stvoření světa až po Mojžíšovu smrt v **Deuteronomiu**.

3. Členění a charakteristika vzhledem k celku Písma

Struktura knihy

1. **Izrael v Egyptě (kap. 1–15):** Od útluaku přes deset ran až po zázračné překonání Rákosového moře.
2. **Cesta pouští k Sinaji (kap. 16–18):** Bůh se stará o lid na cestě (mana, voda ze skály).
3. **Smlouva a Zákon (kap. 19–24):** Desatero a pravidla společného života.
4. **Boží příbytek a bohoslužba (kap. 25–40):** Popis a stavba stanu setkávání, porušení smlouvy a modloslužba (zlaté tele). Obnova smlouvy a posvěcení svatyně.

Vztah k Pentateuchu

Exodus je „srdcem“ Pentateuchu. Zatímco *Genesis* vypráví o praotcích a slibech, *Exodus* ukazuje naplnění těchto slibů (rozmnožení lidu) a dává národu právní a náboženský řád, který se dále rozvíjí v knihách *Leviticus, Numeri a Deuteronomium*.

Vztah k celku Písma

Pro celou Bibli je Exodus „**prototypem**“ spásy. Nový zákon vnímá Ježíše Krista jako nového Mojžíše a jeho smrt a vzkříšení jako „nový Exodus“ – vysvobození lidstva z otroctví hříchu a smrti.

4. Teologie (Kdo je Bůh a kdo jsme my?)

Kniha Exodus přináší klíčové důrazy pro celou židovsko-křesťanskou víru:

1. **Zjevení Božího jména:** Bůh se představuje jako **Hospodin** (JSEM, KTERÝ JSEM). Není to vzdálený princip, ale aktivní Bůh, který vstupuje do dějin.
2. **Bůh osvoboditel:** Bůh stojí na straně utlačovaných. Je Bohem svobodných lidí. Jeho zákony nejsou novým otroctvím, nýbrž způsobem života ve svobodném přátelském vztahu k němu.
3. **Smlouva:** Vztah mezi Bohem a člověkem je založen na vzájemném závazku. Bůh dává zaslíbení, lid odpovídá věrností Zákonu.
4. **Boží přítomnost:** Kniha končí tím, že Boží sláva naplní stan setkávání. Bůh chce přebývat uprostřed svého lidu.

5. Klíčové pasáže a jejich přesah

Tato vybraná místa nejsou jen izolovanými příběhy, ale tvoří páteř celého Pentateuchu, která spojuje sliby dané praotcům s budoucím životem Izraele v zaslíbené zemi.

Ex 3,1–15: Hořící keř a zjevení Božího jména

- **Význam:** Mojžíš se zde setkává s Bohem, který není „Bohem filozofů“, ale Bohem osobním. Jméno JHWH (Hospodin) naznačuje Boží dynamickou přítomnost – „Budu s tebou“. Je to okamžik, kdy se Bůh definitivně rozhoduje zasáhnout do lidského života.
- **Souvislost s Pentateuchem:** Tato pasáž přímo navazuje na knihu **Genesis**. Bůh se zde představuje jako „Bůh tvého otce, Bůh Abrahamův, Izákův a Jákobův“. Tím potvrzuje, že smlouva uzavřená s praotci stále platí a že Exodus je přímým důsledkem slibů, které dal Bůh v Genesis.

Ex 12,1–28: Hod beránka a ustanovení Pesachu

- **Význam:** Nejde jen o rituální večeři, ale o „výchovní prostředek“. Krev beránka na veřejích dveří chránila Izraelce před soudem. Tato událost učí Izrael, že záchrana není samozřejmost (ani zdarma), ale dar, který vede k důvěře v Boha a k díku za dar života.
- **Souvislost s Pentateuchem:** Zde se rodí židovský kalendář a bohoslužebný řád, který je detailně rozpracován v knize **Leviticus**. Téma oběti bezvadného zvířete za život člověka se stává ústředním motivem celého Pentateuchu pro očištění lidu od viny.

Ex 14,15–31: Průchod mořem

- **Význam:** Tato pasáž je považována za „duchovní narození“ Izraele. Přejít skrze vody symbolizuje hranici mezi starým životem v otroctví a novým životem ve svobodě. Je to definitivní potvrzení, že spása je plně v rukou Božích, nikoliv v lidské síle.
- **Souvislost s Pentateuchem:** Motiv „vody“, která zachraňuje i soudí, odkazuje zpět k potopě v **Genesis** (Noe). Zároveň předznamenává závěr Pentateuchu v knize **Deuteronomium** a navazující knize Jozue, kde Izrael opět zázračně překročí vodu (řeku Jordán), aby konečně dosáhl cíle své cesty.

Ex 20,1–17: Desatero (Deset slov)

- **Význam:** Desatero není vnímáno jako břemeno, ale jako „ústava svobody“. Bůh nejprve lid osvobodil (v. 2) a teprve poté mu dává pravidla, jak si tuto svobodu udržet a nezničit vzájemné vztahy. Je to univerzální základ pro fungující lidské společenství.
- **Souvislost s Pentateuchem:** Je to jádro Sinajské smlouvy, která dominuje zbytku Pentateuchu. Všechny další zákony v knihách **Leviticus** (zákony svatosti) a **Numeri** (řád na cestě) jsou vlastně jen podrobným rozpracováním těchto deseti základních principů do každodenní praxe.

Ex 34,6–7: Boží sebezjevení Mojžíšovi

- **Význam:** Poté, co Izrael selhal a vytvořil si modlu zlatého telete, Bůh znovu definuje svůj charakter: „*Hospodin, Hospodin, Bůh plný slitování a milostivý, shovívavý, nejvyšší milosrdný a věrný...*“ Zde se odráží starozákonní chápání Boha, jehož milosrdenství je ve vztahu k člověku skutečně dominantní.
- **Souvislost s Pentateuchem:** Tato „definice Boha“ je nejcitovanějším textem v rámci celé Bible. V knize **Numeri** (14,18) ji Mojžíš používá jako „argument“, když prosí Boha, aby Izrael nezavrhl, přestože lid znovu vzdoruje na poušti. Je to teologický klíč k pochopení, proč Bůh s Izraelem v Pentateuchu vůbec zůstává.

Tip pro studující: Při čtení Exodu si všimněte, jak často si Izraelci stěžují (reptají). Je to zrcadlo naší vlastní nedůvěry, když procházíme těžkými obdobími („pouští“) svého života.